

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Ḥaye adam

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

מהרבא, גיצנאד

Frankurt a.M., 620 = 1860

רופכ םוי תוכלה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10937

הלכות יום כפור.

כלל קמג. דין עשיית וערב יו"כ:

(א) באהבת ה' את עמו כמדתו כי חפץ חסד הוא ולא יחפוץ כמות המת כי אם בשוכו מדרביו וחיה לא לצרכו ולהנאתו כי אם יצדק מה יתן לו כי אם להטיב לו באהריתו ולכן לא יום ולא יומים ממתין ומצפה לתשובת רשעים אלא הרחיב לנו את הזמן ותיכף בתחילת השנה והחודש נפתחים כל השערים: שערי תשובה, שערי מחילה וסליחה. והם פתוחים ועומדים עד זמן נעילת שערים ביוה"כ. והכרוז יוצא מלפני שוכי בניי שוככים ארפא משובותיכם. ומי לא יירא ויפחד בשמעו קול שופר מכרוז ואומר יורו ישנים משנתכם קום קרא אל אלהיך כי הנון ורחום הוא. וגדול העון מי שלא שב ואינו רואה להרכות בחורה ומע"ט בימים האלו מכל ימות השנה כי אנחנו הלואי שנתיה מן הבינונים אשר משפטם תלוי עד יוה"כ. וכל זמן שהאדם חי אין הקב"ה נוהג במדתו להטות כלפי חסד לבינונים ר"ל אם היה הכף שקול עושה חסד ולוקח עון א' מן הכף או שנוטל זכות משלו ונותן לכף השניה שמדה זאת אינו נוהג אלא לאחר מותו שאי אפשר לאדם עוד לעשות איזה זכות אבל בחייו אומר הקב"ה הרי הפתח פתוח ובידך לזכות באיזה מצוה ואתה מתעצל בעצמך ומתחייב בנפשך. לכן צריך כל אדם לפחד על עצמו שיחאמץ בתשובה על העבר ולהרבות מצות ומע"ט בכדי שיהיה טהור ורך לפני בוא יום הקדוש הזה כמש"כ לפני ה' חטהרו ואל יאמר אדם הלא בכל יום אני מניח חפילין וציעות ומברך ומתפלל וא"כ ודאי שכף של זכיות יכריע מי שאין לו לב אומר כן כי צריך לחשוב ג"כ כמה חבילות עבירות האדם עושה בכל יום בדברים בטלים ולה"ר וכל דבורים אסורים וכן בכל האברים (ויסלחתי ככך, נזה בהקדמת חיבורי זכתי תורת משה ויראוי לכל אדם שיקראנו בעשיית). ובאמת בטעות הזה טעו הרבה בני אדם שחושבים שאין צריך לשוב רק מעבירות חמורות ע"ז ג"ע ש"ד וחילול שבת וכיוצא בו וזה שקר מוחלט כי יש עונות שאדם דש בעקביו שהם חמורים מג' עבירות הג"ל. הנך רואה מה שאז"ל בחומר לה"ר שהוא קשה מע"ז ג"ע ש"ד ודרשו זה מן הפסוק וזהו עבירה השכיח ומצויה מאוד בבני אדם כמו שהעידו על זה חז"ל כולן בלה"ר וראה כחו של לה"ר עד שהאומר נורא בי פלניא (כ"ל היכן כמלא רק אש צנית פלוני עשם מנשלים תמיד) זהו אבק של לה"ר והנה הטעם שחמור מג' עבירות החמורות הוא שוה אוחו במעשה הנחש הקדמוני שדבר לה"ר על הקב"ה ואמר לחוה מן האילן הזה אכל וברא העולם וע"ז פיתה אותה ושכב עמה (כאז"ל הטיל נה זאמא) הרי ג"ע, וגרם מיתה לכל העולם הרי ש"ד, והטה את לב אדה"ר וחווה לכפור אף שתיכף עשו תשובה הגונה מ"מ גרם כל זה. ראה כחו של לה"ר עד היכן מגיע. וכן יש חבילות חבילות עבירות שבני אדם רגילין בהם אשר רבו מלספר כמו שבועות שקר ושוא וזהו רגיל אפי' כשמספר איזה שקר לחבירו או שמוכר חפץ לחבירו נשבע כה יעורני ה' והרי נשבע בשם ועון שבועה הוקשה לע"ז וחמור ממנו כדכתיב כי לא ינקה את אשר ישא שמו לשוא. מקלל עצמו או חבירו בשם שאומר זאלל מיד אדער זאלל דין גאטט שטראפען וכ"ז אין חילוק בין שיאמר בלה"ק או בכל לשון. מברך או מזכיר השם לבטלה וכ"ש כל החפלות וברכות אם יעין בנפשו בעו"ה הכל הוא בלא כוונה רק נעשה טבע שכבר רגיל פיו ולשונו להחפלה ולברך. מלבין פני חבירו, מתכבד בקלון חבירו, מצער א' מישראל בין בדברים בין במעשה שנאמר לא חנו וגו' וזה קאי על אונאות דברים דבאונאות ממון כתיב וכי תמכרו וגו' לא חנו. ואם מצער אלמנה או יתום חייב מיתה בידי שמים שנא' כל אלמנה ויתום לא תענון וגו'. מלוח בריבית בלא היתר עסקא או זקוקים וכל א' וא' מורה לעצמו איזה התירים ואינן נשאלין למורים איך להתיר ומכ"ש הסוחרים עם החלפנים כמעט א"א בלא נגיעת איסור ריבית

וכבר מבואר בחיבורי ח"א (כלל קל"ג וקמ"ג). שנאת איש לרעהו, כעס, הסתכלות בנשים,
 הניפות, ליצנות, דברים בטלים, דברי משא ומתן בשבת וי"ט, ובכל אלו רגילים העולם מאוד
 ואפי' הלומדים ומופלגים כשישימו על לבם ימצאו שרובם נכשלים ברוב אלו דברים ועוד
 יש הרבה עד אין מספר. וביטול ח"ח כנגד כולם כי הרחוק מן התורה רחוק מעבודת
 הבורא ולכן תקנו השיבנו אבינו לתורתך וקרננו מלכנו לעבודתך וכפי הריבוי בעסק התורה
 כן יתרבה ויתקרב לעבודה. ולכן תקנו קדמונינו לחקוע מר"ח אלול כדי שישים האדם אל
 לבו כאלו מתרין אותו לדין ולבו יחיל בקרבו כי באו ימי הפקידה לפקוד לעיין בדינו וכל
 מעשיו בספר נכתבין אפי' חנועה קלה שעושה ובעת ההיא האלהים יביא במשפט את כל
 המעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע. ובעת אשר יביאו דינו לפני מלך בשר גדם הלא
 יחרד חרדה גדולה. וכמאמר ריב"ז אם יענשני ר"ל בעונש ממון אין ענשו עונש עולם שאוכל
 להרויח עוד ממון ואם יאסרני ביסורי הגוף אין איסורו איסור עולם כי יכול להיות שימות
 ומי שימלוך תחתיו יוציאני לחפשי וכדמצינו בג"נ ואם ימותני אין מיתתי מיתת עולם כי
 אינו יכול לשלוט רק בגופי אבל הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ואעפ"כ בודאי יירא
 ויפחד ויחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו ובכל דרכי חריצות יחוש אולי ימצא מפלט
 לו ולא יעלה על רוחו לפנות ימין או שמאל ולהתעסק ביהר חפציו ולא ישגיח לפתח ולשרד
 אדמתו ולא יתרפה ביום צרה מלהסיר מעליו כל מהשבות מעניניו רק יכין לבו ומחשבתו
 להנצל כצבי מיד ואם כך לפני דינו של בשר ודם כ"ש כשעומד לדין הוא ובניו וכל אשר
 לו לפני מס"ה הקב"ה שאם יענש אותו ח"ו בממון ויגזור עליו עניות הוא עונש עולם ואם
 יכהו ח"ו בגופו או בכניס הוא איסור עולם ואם יגזור עליו או על בניו מיתה היא מיתת
 עולם ולכן מה נואלו היוצאים לפעלם ולעבודתם כל היום בימים האלו וכ"ש מתחלת ימי
 הסליחות שהם נגד ימי ביקור של קרבן וכ"ש בי ימי תשובה ימי הדין והמשפט ואינם
 יודעים מה יהיה משפטם. ולכן מחוייב כל אדם ליתן לנפשו ולשים אל לבו ולמעט בעסקיו
 ולקבוע ביום ובלילה שעות מיוחדות להתבודד בחדריו במשכיות לבו ולקדם באשמורת
 ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה ולשפוך שיחה לפני בוראו ולהתוודות על עונותיו
 ויוסיף לעשות מצות ומע"ט ולעסוק בתורה יותר ממה שעושה בשאר ימים וירבה בצדקה
 יותר מכל השנה כי העת עת רצון והתפלה נשמעת בה ומצות עשה מה"ח שיחזור בתשובה
 לפני יוה"כ כמש"כ לפני ה' תטהרו ולכן מהראוי שיתנהג האדם בעשי"ת בדברים והומרות
 אף שאינו נזדר בהם כל השנה כי גם הקב"ה מתנהג בחסידות עם בריותיו והאוכלים פת
 פלטר כל השנה בימים האלו ראוי שלא לאכול כ"א פת ישראל וכן בכל הדברים וביותר
 צריך אדם לתקן בדברים שבין אדם לחבירו כי עליהם אין יום הכפורים או אפי' מיתה מכפר
 עד שיחזור הגול והעושק ופיים לחבירו עד שימחול לו ואפי' מתענה מאה שנים ויביא כל
 אילי נביות ויתודה מאה פעמים ביום לא יתכפר לו כדאיתא במשנה הביא אשמו עד שלא
 הביא גזילו לא יצא שהרי כשהוטא לאדם הוא חוטא בכפלי' א' לאדם וא' להקב"ה שעבר על
 צויו ועד שמפיים לחבירו כיצד יתודה כי הלא עיקר הוידוי הוא עזיבת החטא והחרטה והרי
 עדין השרץ בידו ולכן צריך מקודם לפיים חבירו עד שימחול לו ואז לא נשאר רק החטאים
 אשר בינו למקו' ותועיל התשובה כמו שאמר דוד המע"ה במומור נ"א שהוא מזמור התשובה
 לך לבדך הטאתי ר"ל הלא חטא זה אינו ביני לאדם רק ביני לבניך וא"כ בדרך למחול.
 ולכן לאחר שתיקן הבל יתודה על חטאתיו. ויש אנשים שטועים ונותנים מה שבידם מהגול
 לצדקה ומפורים לעניים וזה טעות גמור כמש"כ יד ליד לא ינקה רע ואעפ"י שאז"ל גול
 ואינו יודע למי גול יעשה מהם צרכי רבים היינו שעשו כן לפי שאינו יודע למי גול אבל אם

יודע לא יועיל לו כלום עד שיחזיר לו ואם מת יחזיר ליורשיו. וצריך שיתודה בפיו ובלבו
 בהכנעה גדולה ובכבי ובלב נשבר ואז הוא כקרנן כמש"ה לב נשבר ונדכה וגו' ויסכים בדעתו
 שלא ישוב עוד לעשות כזה דכיון דהוידוי הוא כקרנן אז"ל קרבן בלא תשובה נקרא זבח
 רשעים תועבה. ולכן צריך שישבו ויסכים בדעתו שלא ישוב עוד לעשות ויבכה ויתמרמר
 ויתודה על אשר הכעים את הארון ה' צבאות ופגם נשמתו אשר חנן ה' לו להיטיב באחריתו
 ואיך טינף אותה במעשיו הרעים ויתעצב אל לבו ויתבייש מאלהיו לשאת עינו אליו בזכרו
 טינף מעשיו אשר עשה כנערותו וגם עד זקנה ושיבה ויאמר אל לבו מה עשיתי מדוע דבר
 ה' בייתי ולא זכרתי אשר בראני מאין וגמלני כל הטובות ואנכי קלקלתי מעשי ושלמתי רעה
 תחת טובה אוי לי אוי עלי כי ארד אבל שאולה וע"י התמרמרות בכביה ודאי ישבר לבו
 בקרבו עד שיסכים בדעתו באותו שעה שיתאמץ בכל כחו שלא ישוב עוד לעשות מעשה
 הרע הזה והוה התשובה האמיתית שיתמרמר כ"כ עד שיעיד עליו ארון הכל שהסכים בדעתו
 באותו שעה שלא ישוב עוד לעשות כזה כל ימיו וכשיזכה למרירות גדולה כזו יהיה בטוח
 לבו שיתכפר לו ואשרי המגיע ליודוי זה. והנה ההמון חושבים כששבים ביה"כ נתכפר להם
 הבל ועל סמך זה הם עושים בכל השנה כאלו הם ברשות עצמן ולכן יש שמתענין משבת
 לשבת בהפסקות ב' או ג' ימים רצופים ועומדים ביה"כ כל היום והלילה ואינם מגביהים
 ידיהם כלל וכיוצא בדברים אלו מסיגופים ותעניות ובכל השנה הם עושים נאצות ותועבות
 גדולות ועליהם אמר המוכיח הגדול ר' ליב טארלער זלה"ה משל נאה ואמר שפעם א'
 נתאכסן אצל ב"ב א' וביקש ממנו למחול לו שאינו יכול לכבדו כראוי וא"ל אמת כי יש לי
 איזה אוונות שאשביע אותם לפטם אבל הם כחושות עדיין ואינן ראוין להתכבד ויהי היום
 לאחר איזה חדשים נודמן עוד לאותו פונדק וקבלו הבעה"כ בסכר פנים יפות ושחט אוון
 וכבדו וכשישבו לאכול א"ל הבעה"כ זו מן האוונות שאמרתי שהם כחושות וא"ל המוכיח
 הלא א"א לפטם אוון רק ערך ג' או ד' וה' שבועות וזה כבר זמן רב והשיב שכך אני עושה
 כאשר האוון כבר מפותם באופן שא"א לה עוד לאכול אין אני נותן לה לאכול כמה ימים
 וע"י התענית אז יכולה לחזור ולאכול וכן אני עושה לה תמיד עד זמן שאני רוצה לאכלם.
 כך דרכו של יצה"ר כמש"כ הולך אחריה פתאום כשור לטבח יבא ר"ל שהשור קודם שחיטה
 מפטמים אותו והשור סובר שהוא לטובתו ובאמת הוא לרעתו והנה כל חיות הקליפות
 הוא כשאדם עושה איזה מצוה והוא רשע ובוה מניצוץ הקדושה אשר מגיע לאדם בשכר
 מצותו כ"ז לוקח הקליפה והוא חיותו וכאשר ירבה אדם לפשוע הרבה עד שלא נשאר בו
 שום ניצוץ קדושה אזי מפתה אותו להתענות כסיגופים ותעניות ולשוב בתשובה ואז הוא
 כקטן שנולד ואז כשיחזור לחטוא הוא חוזר ליתן בו כח ומוזה תראה כמה טועים אותן
 אנשים כי אפי' להסוכרים דיה"כ מכפר בלא תשובה היינו כשעבר עבירה במקרה אבל
 כשחוטא ואומר יה"כ מכפר לכ"ע אין יה"כ מכפר דאין קטיגור נעשה סניגור כדאיתא
 להריא בגמרא ולכן אל יסמוך האדם על זה ויהיה כל ימי השנה אצלו כמו ימים נוראים
 רק שבימים האלו ראוי לאדם להשגיח יותר ויותר על מעשיו ועיקר גדול שבימים אלו ילך
 כל אדם לבית הכנסת ובהמ"ד לשמוע דברי תוכחות ומוסר שדורשים שם כמשאז"ל אוהב
 את התוכחות והאיש השונא תוכחות רחוק מאוד מתשובה כמו שכתוב ועוזב תוכחת
 מחעה ונאמר אוהב מוסר אהב דעת ושונא תוכחת בער ונאמר מוסר רע לעזוב אורח
 שונא תוכחת ימות ונאמר אוון שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין ונאמר לא יאהב
 לץ תוכח לו אל חכמים לא ילך. וראוי לאדם שירגיל את עצמו בכל ימי השנה שתהיה
 רגיל בפיו בכל שעה התפלה שהתפלל דוד המלך ע"ה הורני ה' דרכיך הדריכני באמתך

הלכות יום כפור כלל קמג

יחד לכבי ליראה את שמך וטהר רעיוני ולכי לעבודתך וכיוצא באלו פסוקי יראה מובטח לו שינצל מכל חטא ופשיטא שהוא חוב גמור על כל אדם שלמוד בכל יום בספרי היראה אם מעט ואם הרבה שהוא יותר חיוב מכל למודו ואפי' אם יחבטל עי' מלימוד פ' משניות או שאר לימוד כי מה ה' אלהיך מנקש ממך כי אם ליראה אותו וכדאיחא במשנה אם אין יראה אין תורה כי מה תועיל לו התורה אם אין דעתו לקיים ואמנם לא חספיק לו היראה לבד אם אינו לומד התורה כי אם אינו יודע מה לעשות מה תועיל לו היראה כדאיחא שם במשנה אם אין תורה אין יראה ר"ל אין יראתו כלום הגם שבוודאי יותר טוב כאשר יהיה אדם ירא שמי' אף שהוא עם הארץ יותר ויותר טוב מלמדן ואין לו יראה כמוש"כ טוב איש רש הולך בחומו מעקש שפתיו ר"ל טוב רש בחורה והולך בחומו מלומד תורה בלא יראה שנקרא תורתו רק עקשות פה. ולכן כללו ש"ד כל מה שיוכל אדם לעשות בכ"ז שיש לו פנאי לפנות מחשבתו וללמוד תורה ביום או בלילה ובתנאי שתהיה כוננתו לעשות ולקיים כל מה שילמוד ולא ילמוד רק כדי לקיים מצות לימוד כ"א ללמוד ולעשות ואזי תהיה תורתו רצויה. ולפי שהמתוודה צריך עכ"פ להבין מה שהוא אומר ולומר היודי בנחת ומוטב לומר אשמנו פעם אחת בכוונה מלומר ג"פ במהירות ובלא כוונה ולפי שדברי היודי שתקנו קדמונים הם כפולים ומכופלים ואינם מובנים לכל לכן כתבתי פירושו לפי מה שלקטתי מספרי ראשונים. הגה יודי זה אשמנו נתקן עפ"י הפוסקים שא"צ לפרוט החטא ולכן תקנו אותו על שם הכננים הרעים שנחבנו בהם ישראל לגנאי. ולפי שהחוטא פוגם בכ"ב אותיות התורה ולכן תקנו עפ"י א"ב שיפרש כל אדם חטאיו בין האותיות כגון באשמנו יאמר אכלתי דבר איסור וכן בכולם.

אשמנו. ע"ש הכתוב (הושע ה') עד אשר יאשמו ובקשו פני. והוא לשון ואשמה הנפש ההיא ופי' הרמב"ן בחומש שהוא לשון שממה שמהראוי שתהיה הנפש שוממה. ויכלול כאן אכלתי דברים האסורים נבלות וטרפות שקצים ורמשים (ויבדוע שנש"ה אין אדם כמעט שגיטל תאכילת שרצים ולפעמים שלאחר שאכל הנצר נודע שהיתה נבלה וטרפה. והאוכל דברים המוחזקים בתולעים (כגון מאליכש והירק שקורין קראפע) דומה באוכל במזיד זה ידוע ודיוק ומנוסה שכל הקאשיקס שנוכחים שמייתים נהם נצר ודגים הם תולעים תולעים וכל אדם יכול לדיוק כי כאשר יכה אדם על השלחן יפלו תולעים הרבה אין מוסר (וכן הרעשיטעם והגמטת שוליים איזה ימים נחמת ומרחופים ואפילו נחמים יש נהם ג"כ תולעים לרוב) אכלתי בלא ברכה לפניו ולאחריו.

בגדנו. ע"ש הכתוב (ס) בה' בגדו וכו'. מלת בגידה הוא כאשר ייטיב אדם לחבירו וא"כ בוודאי מהראוי שיחזיק לו טובה עבור זה ומכ"ש שלא יעשה כנגדו רעה וכשאנו עושה כן זה נקרא בגידה גדולה שאנו בוגדים בהקב"ה שמטיב עמנו לעולם ונותן לנו חיים ופרנסה. בגדנו בין אדם לחבירו וגמלנו לו רעה תחת טובה. (אם נעל ח"ו נעילה אסורה יאמר נעלתי נעילת אסורות. וכבר כתבתי שכן לכל אדם לומר כן שמו חטא בזה נגמול אחר) בטלתי מללמוד תורה. ברכתי ברכה לבטלה ברכה שאינה צריכה ברכה בלא כוונה. בטלתי מ"ע לקרוא ק"ש בזמנה. בטלתי מ"ע ול"ה.

גולגו. ע"ש הכתוב (מלאכי ג') כי אתם קובעים אותי וע"ש הפסק גזול אביו ואמו וארז"ל גזול אביו הקב"ה ואמו כ"י (וא"ל להאריך בשון זה שהרי אמרו סאה של שכות מי מקטרג גזל מקטרג בראש) גאיתי (וכתיב תועבת ה' כל גסה לב).

דברנו דופי. ע"ש הכתוב (ס) חזקו עלי דבריכם וכו' אמרתם שוא עבוד אלקים וזהו דבר של דופי. דברנו א' בפה וא' בלב (כפי המפרשים דר"ל דופי בגי פיות היינו א')

הלכות יום כפור כלל קמג

צפה וא' כלל). דברנו דברים בטלים לשון הרע שקרים דברי מרמה חניפות נבול פה דברי משא ומתן בשבת ויו"ט. (וכנה הפה והלשון ואפתיים ושניים הם דמות ד' גדי כהונה וידוע שגדי כהונה המלוכלכים פסולים לעבודה וא"כ כיון שטמא הפה איך כפתח פה להתפלל ולבקש עלינו ואין קטיגור כעשה סכיגור).

העו"נו. זה נמצא בפסוק כ"פ והוא פועל יוצא ר"ל שגרמנו לעוות מה שהיה ישר בענין המחטיא את חבריו (וכן אם הוא איזה גלגול כשמה שהיה מתקן וכתגלגל לתקן אותו חטא וכאשר חטא הרי עיות וקלקל אותה הכשמה). הוריתי הוראות בטעות והכשלתי רבים. הוצאתי זרע לבטלה. הקשיתי עצמי לדעת. הרהרתי הרהורים רעים. הסתכלתי במקום ערוה. הסתכלתי בנשים להנות מהן. הניפותי ידי על חברי להכותו. הלכתי פני חברי ברכים. והרשענו. גם זה נמצא לרוב בפסוק והוא ג"כ פועל יוצא שעשינו שנעשו גם אחרים רשעים על ידינו (וגם כן כללעיל זהשינו).

זרנו. ר"ל היינו אנשי רוע לב כמוש"כ וזון לבך השיאך (עובדיה א'). ולולתי בכבוד שבתות וי"ט, ולולתי בכבוד אב ואם ולולתי לומדי תורה.

חמסנו. ע"ש הכתוב החמס קם למטה רשע (יחזקאל ז') הוא כמו גזל כגון שיש לחבירו איזה חפץ והוא אינו רוצה למכרו ולוקח ממנו בחוקה ומשלם לו מעות כדי שיוי או אפי' יותר רק כיון שאינו מוכר לו ברצון זה נקרא חמס. הללתי שבת וי"ט, הללתי השם. טפלנו שקר. ע"ש הכתוב (יחזקאל י"ג) והנם טחים אותו הפל כי הקליפות הם חמיד בפירוד וזה מחסדו ית' שלא יחברו לקטרג כמוש"כ יתפרדו כל פועלי און ובעונותינו גרמנו שטפלנו יחד פועלי השקר ועוד טפלנו שקר ר"ל שנחברנו ונטפלנו עצמנו לעוברי עבירה (ובאמת דר"כ רע"א האודק לעוברי עבירה אעפ"י שאינו עושה כמעשהה מקבל עונש כולל בהן וכן הוא נמשך בזכות פ"ח).

יעצנו רע. עשה"כ היועצים על ה' רעה (שלפעמים מיעץ את חברו כדי להבאיש ריחו בפני בני אדם או שנותן לו עלה להכאתו לפי דרכו וגורם לחבירו הפסד). יהדתי עצמי עם נשים (בין ככרית או ישראלית אפי' פנויה וכ"ש אשת איש או ערוה).

כזבנו. ע"ש הכתוב והמה דברו עלי כזבים (הטע ז') ר"ל שדברנו דברי כזב בין לתועלת או ללא תועלת (וגדל החטא הזה כמוש"כ דובר שקרים לא יכון לנגד עיני) כעסתי (וארו"ל כל הכועס כאלו עובד ע"ז וכתיב איש חמה רב פסע וכיוצא באלו פסוקים הרבה).

לצנו. עשה"כ שמועו וגו' אנשי לצון (ישעיה כ"ח) וכת' ללוי אינס מקבלים פני השכינה ואינו כל המתלכץ כופל גניבה) לבשתי שעטנז, לא שלמתי שכר פעולת שכיר בזמנו ועברתי על לאו דלא תלין פעולת שכיר אהך עד בקר ועל מ"ע ביומו תחן שכרו.

מרדנו. ע"ש הכתוב המורדים והפושעים בי (יחזקאל כ'). ענין מרד הוא חמור מכולם כי יש שעושה עבירה לחיובן שתקפו יצרו וזה נקרא רשע ופושע אבל יש שעושה עבירה אעפ"י שאין יצרו תקפו עליו רק מחמת שאינו מאמין כלל במצוה זו.

נאצנו. עשה"כ נאצו את קדוש ישראל (ישע' א') שגרמנו בעווננו עד שהכעסנו את ה' כמוש"כ וירא ה' וינאץ מכעם בניו ובנותיו ואוי לו לעבד שמכעים את רבו. נשבעתי לשוא ולשקר (ובעוה"ר רוב העולם ככשלים בזה שנשבעים אפי' אם אינו מחוייב שבועה בתוך המו"מ כשבע ואומר כה עזרתי ה' וכבר ידוע שזה הוא כשבע בשם ולפעמים אפי' כשמדבר דברי בטלים עם חברו ואומר דבר שקר כדי לאמת דבריו אומר גם כן כה יעזרתי ה' לפי שכבר הרגיל לשונו ככך ועל זה יהיו כל הדווים שכאשר כתחייב שבועה בב"ד על תביעת חברו לפעמים מוחל לחבירו ואינו רוצה לישבע אעפ"י שאינו כשבע בשם שנטלוהו לישבע בשם מחמת גדול העבירה של לא תשא ואיך לא יבט

הלכות יום כפור כלל קמג קמד

מלשנע נחמס שבועה נשס). נדרתי ולא שלמתי (ועבר ז' לאיין ח' הסודר כאלו נכה נמה והשני
 אס לא שילס כדרו). נהניתי מעוה"ז בלא ברכה.

סררנו. עש"ה כפרה סוררה (השע ד') ונאמר וסרתם מן הדרך ר"ל סר לבנו מעבודת
 הבורא (כמש"כ ולעס הזה היה לב סורר ומורה ר"ל סורר מלקיים ע"ע ומורה לעבור על ל"ת).

עוינו. (עין הוא העשה ענינה נמוזד למלאות תאוות).
 פשענו. פשע הוא כענין מרד (ויש לומור שיש ז' מורדים ח' שמואין בה' ובמורה
 ואעפ"כ מורד ואינו חולה לקיים המטת. ז' שמוזד מחמת שכפר בכל).

צררנו. עש"ה צרך רוח אותה בכנפיה (סע) (ר"ל שהיינו טררים ח' לחניה).
 קשינו עורף. ע"ש הכתוב והנה עם קשה עורף שהרי מהראוי לאדם כשישמע

לדברי המוכיח או כשרואה שנענש בממון או בחולי ר"ל הוא או בניו בודאי מהראוי שיכנע
 וישוב אל ה' אבל קשינו עורף ולא עשינו תשובה ותלינו שזה בא במקרה ולא מן ה'.

רשענו. עשינו מעשים שע"ז נקרא רשע כגון המרים יד על הכירו כדכתיב רשע
 למה חכה וכו' וכן הגוול והגונב נקרא רשע בקרא וכיוצא באלו.

שחתנו. עש"ה שחת עמך ונאמר בנים משחיתים השחתה היא דבר ערוה וע"ז
 ר"ל שעשינו דבר ערוה ולא דוקא שבעל ערוה אלא אפי' חיבוק ונישוק ובכלל זה המשחית

ומוציא זרע לבטלה אפי' ע"י הרהור וכ"ש אם נואף בידו ח"ו ודברים הדומין לע"ז כל
 המתגאה כאלו עע"ז המעלים עיניו מצדקה וכן כל הכועס כאלו עע"ז וכיוצא בו הרבה.

תעבנו. ר"ל עשינו מעשים רעים שע"ז האדם נקרא תועבה כמש"כ לא תאכל כל
 תועבה. וכן ע"ז נקרא תועבה כמש"כ ולא חביא תועבה אל ביתך.

תעינו. זהו וידוי כללית היינו כמש"כ כולנו כצאן תעינו כי לא הלכנו בדרך הישר
 ולכן אף אתה לא עזרתנו לשוב כארז"ל הבא לטמא פותחין לו ר"ל שאין משמרים אותו

משמים לסייעו שישוב עד שישיים האדם אל לבו שישוב ואז הבא לטהר מסייעין אותו
 וז"ש תעתענו ר"ל שהנחת אותנו על בחירתנו להיות תועים.

סרנו ממצותיך וכו'. ואלו היינו בוחרים בדבר ששוה למצותיך לא היה רע כל
 כך אבל בחרנו בדבר שלא שוה לנו ולכן ואחה צדיק וכו'.

כלל קמז. דין ערב יה"כ:

(א) כתיב ועניחם את נפשותיכם בחשעה לחדש בערב הזה לו לכתוב בחשעה
 לחדש בערב הענו נפשותיכם עד ערב וכו' ומדכתיב ועניחם וכו' בחשעה לחדש משמע
 שיתענו בט' ובאמת יה"כ אינו אלא בי' לחדש וקבלו חו"ל דאדרבה מצוה מה"ת לאכול בערב
 י"כ ורצה הקב"ה ליתן שכר בעד האכילה כאלו התענו שאין דומה המקיים המצוה ויש לו גם
 כן הנאת הגוף כאכילת שבת וי"ט למקיים מצוה שיש בו צער כמו שאמרו לפום צערא אגרא
 ואלו כתיב בט' לחדש תאכלו לא היה לנו שכר אלא כמקיים מצותו ע"י אכילה ולכן שינה
 הכתוב וכתב מצות אכילה בלשון תענית שיהיה נחשב אכילה זו לפני הקב"ה כאלו היה תענית
 כדי ליתן שכר כמקיים מצוה בצער עינוי (פ"ח) ולכן מצוה לאכול ולהרכות בסעודה והנודר
 שלא יאכל בשר חוץ מי"ט מותר ג"כ בעי"כ בסעודה המפסקת ולא בשחרית (ע' סו' תר"ח
 נמ"א ס"ק ז') ונ"ל דלדין הרגילין לאכול בשר גם בסעודה שחרית וכל הנודר אדעתא
 דמנהגא נדר ולכן מותר אפי' בסעודה שחרית (וב"ל דזכו סוכת המ"א נס"י תר"ד שכתב סמס
 שמוזר לאכול בעי"ה וכתב ועסס"י תר"ח וכוונתי לחלק דדוקא בזמן הגמרא) ומי שלא נדר בהדיא
 אלא שנוהג כך שלא לאכול בשר כ"א בימים שא"א בהם החנון אוי אפי' בלילה של עיה"כ

מותר לאכול ודוקא בלילה ממש אבל לא מקודם לזה אעפ"י שהתפלל ערבית ונכון שלא יאכל אפי' בסעודת שחרית מאכלי חלב חמאה ושום וכיצים שמרבין זרע.

(ב) אסור להתענות בו שום תענית ומי שראה הלום שמתענין עליו ומתיירא לנפשו ורוצה להתענות יתענה עד סעודה המפסקת דוודאי מה"ת סגי כשיאכל פעם א' ומיהו כיון דלאחר חצות חל עליו שם תענית מוטב שלא להתענות ואם רוצה יקבל עליו להתענות יום אחר ויקובל כאלו התענה היום כן נ"ל (עיין סי' רס"ח נמ"א ס"ק ז').

(ג) אין נופלים על פניהם וא"א למנצח דכתיב ביה ביום צרה וא"א מזמור לתודה דבזמן הבית אסור להקריב שום קרבן הנאכל בעי"ה דממעט זמן אכילתו שהרי עכ"פ כל הקרבנות נאכלין ליום ולילה אחריו וכי"כ א"א לאכול ונמצא מביא לידי פסול ולכן נ"ל שלא יאמר גם כן פרשה הקרבנות בעיה"כ אבל פ' עולה מותר שאינו נאכל.

(ד) כבר נתפשט המנהג לעשות כפרות בעיה"כ דהיינו שלוקחין תרנגול זכר לזכר ותרנגולת לנקבה ולמעוברת ב' דהיינו תרנגול שמא הולד זכר ותרנגולת דאפילו אם הולד נקבה יתכפרו שניהם היא והולד כא' ואפי' ב' בני אדם יכולים ליקח כפרה אחת. ויש לוקחים למעוברת ב' תרנגולות ותרנגול אחד ואמנם אף שכמה גאונים כתבו מנהג זה מ"מ מה שנשרש בלב ההמון שכל כפרת יה"כ תולה בזה וכמעט שכפרות ואכילת מצה נחשב להם למצוה אחת וסוברים שאין להם כפרה ביה"כ אם לא בתרנגול ועי"ז באים לידי איסור נבלה ח"ו שדוחקין זא"ו בקהלות גדולות והשוהטים ניעורים כל הלילה בפנים ועופים ואינם מרגישים בסכין ואי לדידי צייתי ואינם רוצים לבטל מנהג זה טוב יותר היה להם לסבב על ראשיהם במעות כמו שכבר נשרש בלב עמי הארץ שאם א"א להם להשיג תרנגול אוי מסבבין במעות שבאמת כן מצינו במנהג קדמונים שהיו מסבבים בזרעים (כמז"כ המ"א נסס רש"י נשנת פ"ח) ותחשב להם לצדקה ושלא יהיו נכשלים באיסור נבלה ח"ו ומכ"ש לפי מנהג הנכון ליתן הכפרות לעניים או לפדותן וליתן המעות לעניים ומי שיכול ורוצה מן המובחר אוי יקרא להשוהט לביתו באשמורת הבוקר ויהיה תיכף לסמיכה שחיטה אבל לא יחשוב שזהו כפרתו אלא יחשוב שכל מה שעושין לעוף הזה הכל היה ראוי לכא עליו (כענין הכוונה בקרבנות) והקב"ה ברחמיו עבור התשובה שעשה היפך הגזרה ונתקיים דוגמתו בעוף הזה (כענין שכ' סמונ"ן ריש פ' לך לך נענין הליכת אברהם) גם יזהרו שלא ידקדקו אחר כפרות לבנים וכבר נתפשט בין הנשים שאין לוקחין אחרים רק דוקא לבנים ומהדרין אחריהם ולוקחין ביוקר והוא מדרכי האמורי וחזק לע"ז לכן יזהרו בזה אלא שאם ממילא יבא לידו לקנות במקח שאר תרנגולים יקנה אותן ולא יאמר כלום והמנהג לזרוק בני מעיהם לפי שנוונים מן הגזל ובני המעיים הם הכלים הראשונים שמקבלים הגזל לכן מרחיקים עצמן מלאכלם כדי ליתן אל לבו להרחיק עצמו מגזל.

(ה) אע"ג שחייב אדם לשוב בכל יום וכ"ש בעשי"ת מ"מ בעיה"כ החיוב יותר ויותר שיהיה כל היום בתשובה ולקיים מש"כ כי ביום הזה וכו' לפני ה' תטהרו ור"ל כי בר"ה אין הקב"ה דן בעצמו אלא ב"ד של מעלה דנין אבל ביה"כ אוי הקב"ה בעצמו וכבודו יושב על המשפט ומשגיח ולכן צריך כל אדם לידע בנפשו לפני מי הוא מטהר לפני ה' ולכן יראה לתקן הכל מה שעוית בין מה שבין אדם למקום וכ"ש שבין אדם לחבירו מן הגזל ואונאה וכל דבר הנוגע במזון ואונאת דברים כי עכירות שבין אדם לחבירו אין יה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ולכן אפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ואם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם ב' וג' ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר וכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם אינו מתפייס בג"פ אינו זקוק לו אא"כ רצה לעשות לפניו משה"ד אלא

הלכות יום כפור כלל קמד

יעמיד י' כ"א ויאמר בפניהם שכבר בקש ממנו מחילה (זכרי'ל). וכשביקש ממנו זה כדין
 וזה אינו מוחל לו נקרא חוטא ואכזרי שאין זה ממדת ישראל אלא ממדת עשו שעליו
 נאמר ועברתו שמרה נצח ומ"מ אם זה מוכין לטובה כדי שלא ירגיל בכך מותר. ואם
 הוציא שם רע א"צ למחול לו דאיכא דשמע בש"ר ולא שמע שביקש ממנו מחילה ולא
 נפק מהשדא ומ"מ אם רוצה כמדת ענוה הוא ימחול לו גם בש"ר ואם מת זה שחטא לו
 אין לו מחילה אא"כ יביא י' בני אדם ומעמידם על קברו וילך על קברו יחף ויאמר הטאתי
 לאלקי ישראל ולפלוגי זה שחטאתי לו והם ישיבו לו מחול לך מחול לך ג"פ (ח"ר) ואפילו
 הוציא עליו ש"ר ואם הוא מהלך ג' פרסאות ישלח שלוהו. ואם חרפו לאחר מיתה אין
 צריך לילך על קברו אלא יבקש ממנו מחילה במקום שביישו ואז צריך לעשות תשובה על
 שעבר הרם קדמונים שלא להוציא ש"ר על מתים.

(י) ואם יש לחבירו בידו ממון שיש לו חביעה עליה יודיענו אעפ"י שחבירו לא ידע
 מזה כלל ועכ"פ יסדר לפני הרב ומ"ץ הענין בשלימות ובאמת בלא שקר דאל"כ אינו אלא
 כגונב דעת עליון וישאל האיך ינהג. כללו ש"ד כל דבר שבממון לא יסמוך על הוראתו כי
 היצה"ר יש לו התירים הרבה כ"א ישאל למ"ץ שיורה לו הדרך עפ"י דרכי התורה כדי שלא
 ישאר בידו ממון חבירו בעול.

(י) מצוה לטבול בעיה"כ אעפ"י שהוא טהור מטומאת קרי ומכ"ש כששימש מטתו
 כדי שיוזיה נקי וטהור ביום הקדוש ומ"מ אין מברכין על הטבילה ועיקר זמן הטבילה לאחר
 הצות ומיהו הרוצה להקדים לא יקדים משעה ה' על היום שעה א' קודם הצות והאומרים
 וידוי במקוה אינו אלא מנהג ואם הוא אסטנים שא"א לו לילך במקוה יטילו עליו ט' קבין
 מים (ואפי' מים תמין וכו' נערך ט"ו קווארט טליש) ויכול לשפוך אפי' מג' כלים רק שיחול
 בשני עד שלא פסק הראשון וכן בשלישי עד שלא פסק השני אבל ד' כלים אין מצטרפין
 והטובל עצמו במים שבכלים אינו כלום.

(ח) אפי' הוא אבל בחוך ז' מותר לטבול בעיה"כ שעה קודם הלילה אע"ג דנהגין
 לאסור רחיצה כל ל' טבילת מצוה שאני. ושאר כל דיני אבילות כגון ישיבה ע"ג קרקע
 ובלא מנעלים נוהג עד הלילה דאין שום מעלה לעי"כ משאר עי"ט רק שמצוה לאכול.

(ט) כיון שחייב כל אדם להתודות ביה"כ תיקנו חז"ל להקדים הידוי בחפלת מנחה
 שכבר מחצות היום מתחיל להתנוצץ קדושת היום דשמא מחמת אכילת סעודה המפסקת
 תארע לו תקלה שלא יוכל להתודות אחר הסעודה או שמא ימות ולכן תקנו שלאחר
 שהתפלל מנחה לאחר שסיים עושה השלום קודם יהיו לרצון יתודה וכן כל היודים ביה"כ
 אין מסיימין בה בברכה (ודיני כידוי כתנתי בהלכות תשובה).

(י) עונות שהתודה עליהן ביה"כ שעבר אעפ"י שלא שינה עליהם אפי' הכי החזיר
 ומתודה עליהן ה"ז משוכח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד אע"ג שבודאי כבר כיפר עליו יה"כ
 מ"מ שמא לא זכה לקבל תשובתו או שלא שב בתשובה שלימה.

(יא) אחר חפלת מנחה נוהגין כל הקהל להלקות ואע"ג דאין מלקות זה מועיל כדי
 שמחוק כך ישים אל לבו לשוב מעבירות שבידו.

(יב) כשהיה סמוך לחשיכה שעה או ב' אוכלין סעודה המפסקת ואין לאכול אלא
 דברים הקלים להתעכל כדי שלא ימלא בטנו ולא יוכל להתפלל כראוי ולא יאכל דברים
 המחממים ולא מאכל חלב חמה אלא בשר עוף וכיוצא בו. וצריך לזוהר מאוד להוסיף
 מחול על הקודש מעט בענין שיפסיק האכילה מבעוד יום קצת קודם בהש"מ ותוספת עינו
 הוא ג"כ מה"ת וחז"ל למדו כן מהפסוקים ומ"מ אין צריך להפסיק בעוד יום גדול רק מעט

קודם בין השמשות ואם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו תענית בעוד שהוא יום אך יש שכתבו שהמנהג שלאחר שאכל אסור לאכול דבזה שמפסיק הוי כאלו קיבל עליו בפה ולכן נכון שקודם בהמ"ז יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו עוד התענית ונ"ל דמי שהיה ברעתו כן נמי מותר אבל בסתם אם נהג כך אסור ולא ראיתי מי שנהג כך ויש להחמיר דקבלה בלב הוי קבלה (כ"כ המ"א נס"י תקי"ג וכ"כ הגר"א דלכ"ע הוי קבלה דלא כרמ"פ).

(יג) המנהג הפשוט במדינות אלו שלא להטמין חמין מעיה"כ למוצאי יה"כ דהוי כמכין מיה"כ לחול.

(יד) בעוד יום ודאי מדליקין נרות וידליק בהדרגה ששוכב שם כדי שלא יבא לידי תשמיש. ואעפ"י שי"א שאין מברכין על הנר ביה"כ מ"מ המנהג הפשוט שמברכין להדליק נר של יה"כ ואם חל בשבת פשיטא שמברכין להדליק נר של שבת ושל יה"כ וגם שהחיינו ואמנם אז לא יברך שהחיינו בבהכ"נ.

(טו) מצוה להרבות נרות בבתי כנסיות דכתיב לקדוש ה' מכבוד זה יה"כ שאין בו אכילה ושחיה מצוה לכבדו בנרות וכסות נקיה ונוהגין במדינותינו שכל בעל הבית עושה נר של שיעור לביתו (ולא יגעה טעוה של נתי ע"י) וגם נוהגין לעשות נר בשביל נשמת אביו ואמו שמחו ואמנם גם כזה אדוקים מאוד עד שמדליקין אפי' בהש"מ ויש למחות בידם ומ"מ ע"י נכרי נ"ל דמותר כיון שחושבים זה למצוה גדולה (עיין נהל' שנת כלל ה' סי' ו') ואם כבו הנרות בי"כ אסור לומר לנכרי לחזור להדליק וכן אסור לומר לנכרי לקבל שיעור הנוטף ואפי' לומר לו עיה"כ שידליק ויקבל השעוה אסור.

(טז) נוהגין להציע השולחנות ביה"כ כמו בשבת ונוהגין ללבוש הקיטל שהוא בגד מתים וגם אבל מותר ללבוש.

(יז) מאחר שהעולם מקפידים אם כבה נרו אף שלדעתי אין בו שום חשש דלפעמים נכבה מחמת רוח או מחמת חום מ"מ כיון שהעולם מקפידים כזה ראוי לכל אדם ליתן נרו לשמש ולא ישגיח עליו כלל וגם המותר יניח בבהכ"נ דבלא"ה למוצאי י"כ מבטלין תפלת ערבית מתוך זה ולכן נכון לחקן כמו שכתבתי.

(יח) אפילו מי שלובש שק מחמת תשובה אסור ללבוש בי"כ שהוא י"ט וכ"ש אותן הנוחנים אבנים או קטניות באנפילאות (סקרין; זקקען) ועומדים עליהם משום תשובה שאסור ואף בשאר ימות השנה נ"ל דאסור שזה מדרכי נביאי הבעל כדכתיב ויתגדרו כמשפטם וכו' עד שפך דם עליהם וכן מנהג הכומרים.

(יט) המנהג לברך את הבנים קודם שנכנסין לבהכ"נ שאז כבר חל קדושת היום ושערי רחמים נפתחים והנוסח שאנו מברכים ושימך וכו' ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיתן בלבך אהבתו ויראתו ותהיה יראת ה' על פניך כל ימי חיך שלא תחטא ותהי חשקך בתורה ובמצות עיניך לנכח יביטו פיך ידבר חכמות ולכך יגהה אימות יריך יהיו עוסקות במצות רגליך ירצו לעשות רצון אביך שבשמים ויתן לך בנים ובנות צדיקים וצדיקות עוסקים בתורה ובמצות כל ימיהם ויהי מקורך ברוך ויזמין לך פרנסתך בהיתר ובנחת ובריוח מתחת ידו הרחבה ולא ע"י מחנות בשר ודם פרנסה שתהיה פנוי לעבודת ה' ותכתב ותחתם לחיים טובים וארוכים בחוק כל צדיקי ישראל. אמן.

(כ) אח"י ילך לבהכ"נ באימה ורעדה. והמנהג בקהלחנו בכל בתי מדרשים להוציא ס"ח מהיכל כמש"כ בכתבי האר"י ז"ל וכבר נדפס בחמדת הימים החפלה שמסדר ואמנם לא כל אדם מבין הדברים רק מי שבא בסוד ה' ומי שא"י הוא להם כדברי ספר החתום

ולכן העתקתי מספרים קדמונים תפלה בלשון קל כי בלא"ה לדעת הרבה פוסקים מצוה וידי הוא סמוך ללילה דוקא וראוי לכל אדם לאמרה וזה נוסחה ואשרי מי שיאמר אותה גם בשחרית.

הנוסח המוסכם מהפוסקים*

כל נדרי ואסרי ושבועי ונדויי וחרמי וקונמי וכינויי וקנסי די נדרנא ודי אשחבענא ודי נדינא ודי חרמנא ודי אסרנא על נפשחנא מיה"כ שעבר עד יה"כ הוה שבא עלינו לשלום ומיה"כ הוה עד יה"כ שיבא עלינו לשלום נדרנא לא נדרי ושבוענא לא שבועי ונדוינא לא נדויי וחרמנא לא חרמי ואסרנא לא אסרי כולהו אחרטנא בהון יהא רעוא די יהון שביחין ושביקין לא שרירין ולא קימין ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה.

רבון העולמים אב הרחמים והסליחות אשר ימניך פשוטה לקבל שנים ואחה בראת את האדם להטיב לו באחריתו ובראת לו שני יצרים יצר טוב ויצר הרע כדי שתהיה הברירה בידו לבחור בטוב או ברע כדי לתת לו שכר טוב על טוב בחירתו כי כן גזרה חכמתך כמו שכתוב ראה נתתי לפניך היום את הטוב ואת הרע את החיים ואת המות ובחרת בחיים. ועתה אלהי לא שמעתי לקולך והלכתי בעצת יצה"ר ובדרכי לבי ומאסתי בטוב ובחרתי ברע ולא די לי שלא קדשתי את איברי אלא טמאתי אותם. בראת בי מוח ולב ובהם חוש המחשבה לחשוב מחשבות טובות והרהורים טובים ולב להבין דברי קדשך ולהתפלל ולברך כל הברכות במחשבה טהורה ואני טמאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות ולא די לי בזה אלא שע"י הרהורים רעים באתי לידי הוצאות זרע לבטלה פעם ברצון ופעם באונס בטומאת קרי המטמא את כל הגוף ומהם בראתי משחיתים ומחבלים הנקראים נגעי בני אדם אוי לי כי תחת המחשבות הטובות שיכולתי לברוא ע"י זה מלאכים קדושים שיהיו סניגורים ופרקליטים טובים עלי תחתיים בראתי משחיתים לחבל את עצמי כמו שכתוב והוכחתי בשבט אנשים ובנגעי בני אדם. בראת בי עינים ובהם חוש הראות לראות בהם מה שכתוב בתורה ולקדש אותם בראיית כל דברים שבקדושה והזהרת בתורתך ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אוי לי כי הלכתי אחרי עיני וטמאתי אותם להסתכל בנשים ובכל דבר טומאה. בראת בי אזנים לשמוע דברי נבלה ולה"ר וכל דברים האסורים אוי לאזנים שכך שומעות. בראת בי פה ולשון ושניים וחדן וגרון ונתת בהם כה לדבר בהם חמש מוצאות האותיות הקדושים של א"ב אשר בהם בראת שמים וארץ ומלואם ובהם ארגת תורתך הקדושה ובכח הדיבור הכדלת את האדם מן הכהמה ואפי' ככהמה לא הייתי כי טמאתי פי בדברי נבלה בלשון הרע בשקרים ליצנות רכילות מחלוקת מלבין פני חבירו מקלל את חבירו מתכבד בקלון חבירו דברי משא ומתן בשבת וי"ט בשבועות ונדריים. בראת בי ידים וחוש המישוש לעסוק בהם במצות ואני טמאתי עצמי במשמושין של איסור להכות באגרוף רשע ולהרים יד להכות את ישראל ולטלטל דברים המוקצים בשבת וי"ט. בראת בי רגלים להלך לכל דבר מצוה ואני טמאתי אותם ברגלים ממחרות לרוץ לרעה. בראת בי ראש הגויה וחחמת אותו באות ברית קודש להיות עבד נאמן לעבודתך ואני טמאתי אותו בהוצאת זרע לבטלה

(* הנוסח כל נדרי כתקנה על שבעות וכדריים שאדם כשנע וכדר על עלמו כמו אוכל ולא אוכל וכדומה ולא על שבעות אשר כשנע לקיים חוק ומשפט המדינה ולא על דברים אשר בין אדם לחבירו, כי שבעות כאלה לא יבעלו ולא יפרו לעולם וכל העובר עליהם יהיה לדחאן עולם.

ובקרי ולהקשות עצמי לדעת שלא במקום מצוה (ונעלתי בעילות אסורות). מששתי את כל
 איברי ומצאתי אותם בעלי מומין מכף רגלי ועד ראשי אין בי מחוס. ועתה ה' אלהי גלוי
 וידוע לפניך שלא נחבונתי בכל החטאים והעונות להכעים אותך ולמרוד כנגדך אך הלכתי
 בעצת יצרי הרע אשר תמיד בכל יום פורש רשת לרגלי ללכדני ואני עני ואביון חולעת ולא
 איש כשל כחי לעמוד כנגדו ועמל הפרנסה לפרנס את בני ביתי וטרדת הומן ומקרוי הם
 היו בעוכרי. ולפי שכל זה גלוי וידוע לפניך כי אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא לכן
 ברחמך הרבים נתת לנו יום אחד בשנה אדיר וקדוש יה"כ הוזה הבא לטובה לשוב לפניך
 ולכפר על כל עונותינו ולטהר אותנו מכל טומאתנו כמו שכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם
 לטהר אתכם מכל הטאתיכם לפני ה' חטהרו. ועתה ראה עמך ישראל אשר לקחת אותם
 לעם מי כעמך ישראל טהורים וקדושים המיחלים ומצפים למחילתך באנו לפניך בלב נשבר
 ונדכה בעניים ודלים ורשים לבקש ממך מחילה סליחה וכפרה על כל מה שהטאנו ועוינו
 ופשענו לפניך. ידענו ה' רשענו עון אבותינו בושנו ונכלמנו להרים פנינו אליך כבושת גנב
 כי ימצא ואיך נפתח פה ונרים ראש כי ברוב עונינו העברנו מעלינו הצלם הקדוש אשר
 הוא מלביש אותנו אשר כל המזיקים והמקטרגים אינם יכולים להביט בפניו כמש"כ וראו
 כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך והתלפנו אותו בצלם טמא ולבשנו בגדים
 צואים ואיך נבוא בשער המלך בלבוש שק מלוכלך בצואה מתמיהים אנהנו על נפשנו איך
 נעשתה התועבה הזאת כי הוצאנו נפשנו ורוחנו מעולם הקדוש וברחנו למקום מדבר ציה
 וצלמות למקום הטומאה והקליפות. ואתה ה' אלקינו הרוצה בתשובת רשעים כמש"כ שובו
 שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. ונאמר כי לא אחפוץ במות המת נאום
 אדני אלהים והשיבו וחיו. ונאמר החפץ אחפוץ מות רשע נאום אדני אלהים הלא בשובו
 מדרכיו וחיה. עתה שמנו אל לבנו לשוב ולבא לפניך בכבושת פנים. אבינו מלכנו רחם
 עלינו כרחם אב על בנו שמרד כאביו ויצא מביתו ובשובו אל אביו בכבושת פנים ובכבי
 וצעקה ומתנפל לפניו מדרך האב לרחם על בנו. ואם עבדים אנהנו המכה את עבדו
 ביסורים כשמרד בו הנה כבר לקינו בשעבוד גליות ויסורי שבוך או עניות וצער גידול בנים
 ושאר מכאובים. יסרנו ה' אך במשפט ואל באפך פן תמעטנו. רחם עלינו וצוה למלאכך
 הקדושים הממונים על הטהרה להפשיט את הבגדים הצואים מעלינו ולטהרנו מכל
 חטאתינו וילבישו אותנו שנית בלבוש הקדושה כמש"כ הסירו הבגדים הצואים וגו' והלביש
 אותך מחלצות. וכתפלת דוד המלך ע"ה השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני. לב
 טהור ברא לנו אלקים ורוח חרשה תהן בקרבנו. ואם פשענו ומרדנו כמדת בשר ודם אתה
 עשה כמדתך למחול ולסלוח ועל יעבבו עונותינו לשוב לפניך כמדתך לקבל שבים וחוק לבנו
 בתורתך וביראתך שתהיה יראתך תמיד קבועה בלבנו וטהר רעיונינו ומחשבותינו לעבודתך
 וראה בשברון לבי כי מתנחם אני על מעשי הרעים שעשיתי עד היום הוזה ובוכה ומתאוונן
 ומתודה עליהם ואומר הטאתי עויתי ופשעתי לפניך וקבל תשובתי בחוק תשובת כל עמך
 ישראל השבים לפניך בכל לבם כי גם אני מבני אברהם יצחק ויעקב ואל יעבבו עונותי
 הרבים מלשוב לפניך בכל לב וזכני שאשוב לפניך בלב שלם ולהתחרט על עונותי חרטה
 גמורה ולעזוב מעשי הרעים עזיבה עולמית ורחם עלי והצילני עד עולם מכל חטא ועון כי
 לולא רחמך וחסדיך אי אפשר לעמוד נגד היצה"ר אשר הוא כאש בוער בעצמותי ולכן
 רחם עלי והן בי כח לעמוד כנגדו כמו שאמרו חכמים הצדיקים בדבריהם הבא לטהר
 מסייעין אותה. והנה אני מקבל עלי קדושת יום הכפורים ולהתענות בו בחמשה עניים שצוית
 לנו ע"י משה עבדך בתורתך הקדושה אכילה שתיה רחיצה סיכה נעילת הסנדל תשמיש

המטה ולשבות ביום הקדוש הזה מכל מלאכה. וע"י עינוי של אכילה ושתייה חכפר לנו מה שחטאנו באכילות ושתיית אסורות. וע"י עינוי רחיצה וסיכה חכפר לנו מה שחטאנו בתענוגי העולם הזה אשר התענגנו בימי החול ובפרט בתענוגים האסורים. וע"י עינוי נעילת הסנדל חכפר לנו מה שחטאנו ברגלים ממהרות לרוץ לרע ואח אשר עברנו על כ"ד דברים שב"ד מנדין עליהם ונתחייבנו להיות יחפי רגלים כנדרוים. וע"י עינוי מתשמיש המטה חכפר לנו מה שחטאנו ופגמנו בכרית קודש בקשוי שלא במקום מצוה ובטומאת קרי ובהוצאות זרע לבטלה (ומה שנעלכו נעילת אסורות). וע"י חמש תפלות ותחינות ובקשות יתוקן מה שפגמנו בחמש מוצאות הפה החך והגרונן והלשון והשניים ושפתיים שמהם יוצא הרבור וטמאנו אותם בכל דברים האסורים ונדרים ושבעות. וע"י חיבוק ונישוק סה"ת וע"י זכות התפלות שנתפלל ביום הקדוש הזה יעלו ויבאן ויגיעו ויצטרפו עמהם כל התפלות שהתפללנו בכל השנה בלא כוונה ויהיו כולם נכללות בתפלות היום הזה ויגיעו לראשך להיות עטרה לראשך בכלל תפלות ישראל. וע"י דמעות עינוי יתוקן מה שפגמנו בראיית עינים בכל דבר טמא והסתכלות בנשים. וע"י רחיחת גופנו ע"י התענית והתפלות יתוקן מה שהרחתנו רמ"ח איברינו ושם"ה גידינו באש של יצה"ר. וכמיעוט חלבינו ודמינו ע"י התענית יסופר כל מה שחטאנו ושעונוי ושפשענו לפניך ותהיה נחשבת לפניך התענית כאלו הקרבנו את גופנו על גבי המזבח ותקובל לפניך לריח ניחוח כקרבן וכעולה. והנה ידענו כי אנחנו מהוויים להתענות עפ"י תקוני התשובה על כל חטא וחטא ולסגף את גופנו בתשובת המשקל נגד מה שהתענגנו בעבירות אך גלוי וידוע לפניך שאין בנו כח להתענות אפי' על חטא אחד ומכל שכן על כל עון ועון כי רבו עונותינו מלספור וכשל כחנו ולכן יה"ר מלפניך ה' אלהינו שיהיה צום התענית ביום יוה"כ הקדוש הזה הבא עלינו לטובה כפרה על כל עונותינו. ויה"ר מלפניך אל מלך יושב על כסא רחמים הרוצה בתשובת רשעים שתתן בלבנו ובלב כל עמך בית ישראל אהבתך ויראתך לירא אותך כל הימים ובתוכם תרחם על פושעי עמך בית ישראל ותן בלבם פחד הדר גאונך והכנע לבם האבן וישוכו לפניך בלב שלם כמו שהבטחת על ידי נביאך לכל ירח ממנו נדח גם כי הרבו אשמה לפניך עד שנגעלו בפניהם דרכי תשובה אתה ברחמיך הרבים תחזור להם תחירה מתחת כסא כבודך וקבלם בתשובה ורחם עלינו ותן בנו כח לעבוד אותך כל הימים והסר ממנו כל המניעות והסבות המונעות אותנו מלעבוד אותך כי אתה יצרתנו ותדע כל מחסורי בני אדם וטבעם המבלבלים אותם מעבודתך ובידך להסירם ולמנעם ולא חטרוף עלינו את השעה עד שנשוב לפניך בלב שלם ונהיה כל ימינו בתשובה ומעשים טובים עד סוף רגע אחרונה אשר יהיה לרצון לפניך לאסוף את נשמתנו אליך אז יהיו כל מחשבותינו דבוקים כך ואז הצא נשמתנו בקדושה ובטהרה ואז נזכה לעלות ממטה למעלה ולהשפיע שפע בכל העולמות מלמעלה למטה. ותן בנו כח להתענות ביום הקדוש הזה ולהשלים התענית בכל חמשה ענים ושלא יגרום מעשנו להיות נכשל ח"ו בשום א' מן החמשה הענים כי כולנו בני זרע אברהם יצחק ויעקב ידידיך. וזכנו לגדל בנינו לחורה ולמעשים טובים ולא יתפסו ח"ו בעונותינו וחתמנו בספר חיים טובים של יראת שמך חיים שנעבוד אותך בלב שלם חיים שלא נכשל ח"ו בשום חטא ועון ואשמה חיים של פרנסה בנחת ובכבוד ובהיתר ולא תטרידנו הפרנסה בטרדת הזמן ותן לנו פרנסה בהשקט ושלוה כדי שיהיה לבנו פנוי תמיד לעבודתך וטהר רעיונינו ומחשבותינו כדי שנהיה אנחנו דבוקים כך תמיד.

ולהיות שידעתי שכמעט אין צדיק בארץ אשר לא יחטא בין אדם לחבירו במזון או בגופו במעשה או בדבור פה ועל זה דוה לבי בקרבי כי על חטא שבין אדם לחבירו אין

הלכות יום כפור כלל קמ"ד קמה

יזה"כ מכפר אפי' אין יום המיתה מכפר עד שירצה את חבריו ועל זה נשבר לבי בקרבי ורחפו עצמותי ולכן אני מפיל החנתי לפניך שחרתם עלי ותתנני להן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל בני אדם והנני מוחל במחילה נמורה לכל מי שהטא נגדי בין בגופו ובין בממונו או שדיבר עלי לשון הרע ואפילו הוצאת שם רע וכן לכל מי שהזיק לי בגופי או בממוני ולכל חטאות האדם אשר בין אדם לחבריו חוץ מממון אשר אני יכול להוציא עפ"י דין וחוקי מי שחוטא כנגדי ואומר אחטא לו והוא ימחול לי וחוקי מאלו אני מוחל במחילה גמורה ולא יענש שום אדם בסכתי. וכשם שאני מוחל לכל אדם כן התן את חני בעיני כל אדם שימחלו לי במחילה גמורה. ובכן יעלו ויבאו ויגיעו ויראו וירצו וישמעו תפלותינו 'קבל רנת' עמך 'שגבנו' טהרנו 'נורא ותוציא כל הניצוצות הקדושות שנפלו לקליפה ע"י חטאותינו. וע"י קדושת יזה"כ יתעוררו מדותיך הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ותתפשט עליהם קדושת יזה"כ לכפר עלינו כמש"כ בתורת משה עבדך כי כיום הזה יכפר עליכם לפני ה' טהרה. והי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ותעביר ממשלת זרון מן הארץ ומלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והן שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך אמן כן יהיה רצון. יהיו לרצון וגו'.

כלל קמה. דין יזה"כ:

(א) יזה"כ לילו כיומו לכל דבר וכבר כתבנו שצריך להוסיף עוד מחול על הקודש וכ"ש שבין השמשות אסור שהוא ספק איסור כרת ולכן בעוד יום יכנס לכהכ"נ מעוטף בבגד לבן ונקי ויתעטף בטלית בעוד יום כדי שיוכל לברך עליו דאין מברכין על הציצית בלילה כמבואר בהל' ציצית. ומ"מ אם לא נתעטף מבע"י יתעטף משחשיכה בלא ברכה.

(ב) דברים האסורים ביה"כ אכילה שתיה רחיצה סיכה נעילת הסנדל תשמיש המטה. ואע"פ שכולן אסורין לדעת הרבה פוסקים מה"ח מדכתיב תענו את נפשותיכם (וע' נדרים דף פ' ע"ג דמשמע להדיא שכולן הם מה"ח) וכל דברים הללו מצינו בפסוקים שנקרא עינוי מ"מ לכ"ע אין היוב כרת אלא על אכילה ושתיה ולכ"ע נמסר לחכמים להתיר כפי שנראה בעיניהם.

(ג) כל מלאכה שחייבין בשבת חייבין ביה"כ וכל שבשבת פטור אבל אסור גם ביה"כ כן אלא שבשבת זדונו בסקילה וביה"כ כרת כדכתיב וכל מלאכה וגו' ונכרתה וכל שאסור לטלטל בשבת אסור לטלטל ביה"כ וכשם שצריך לערב עירובי הצירות ותחומין לשבת כך צריך ליוה"כ (תי"ז).

(ד) אע"ג דכל שהוא אסור מה"ח מ"מ אין חייב כרת אלא אם אכל או שתה כשיעור ושיעור האוכלין ככוחת הגסה והוא פחות מעט מכביצה בינונית ושיעור זה שוה לכל אדם בין לננס בין לעוג מלך הבשן שכך קבלו הו"ל הלמ"מ דשיעורו נשתנה מכל איסורי תורה שכל איסורי תורה כחלב ודם ושאר חייבי כריתות שיעורן ככזית אבל ביה"כ כיון דלא כתיב לשון אכילה אלא הוציא הכתוב האכילה בלשון עינוי כמש"כ אשר לא תעונה וקבלו חז"ל דבפחות מככוחת אין מיישב הדעת כלל אפילו לננס עדיין הוא מעונה ובככוחת מיישב הדעת קצת אפי' לעוג מה"ב. וכל האוכלין מצטרפין לשיעור זה ובלבד שיהיו ראויים לאכילה אבל אוכלין שאינם ראויים לאכילה אין חייבין עליהן כרת. ואכילה ושתייה אין מצטרפים.

(ה) אכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין ופטור ושעור אכילת פרס י"א ד' ביצים וי"א ג' ביצים.

(ו) שיעור שתיה להתחייב עליו קבלו חז"ל כמלא לוגמיו (ר"ל מלא פיו) ולא מלא לוגמיו ממש אלא כדי שישלכנו לצד א' בפיו ויראה כמלא לוגמיו וזה אינו שוה לכל אדם אלא שמושערים בכל אדם לפי מה שהוא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו וגם זה אינו שוה לכל איסורין שבחזרה דשיעורן ברביעית אלא שכן הלמ"מ שכל אדם מתיישב דעתו קצת כמלא לוגמיו שלו והוא פחות מרביעית באדם בינוני. וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו ובלבד שיהיו ראויין לשתיה.

(ז) שתה מעט וחזר ושתה מעט אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין והייב ואם לאו אינן מצטרפין ויש אומרים דשיעור צירוף שתיה כאכילה בכא"פ.

(ח) מותר ליגע באוכלין ומשקין ליתן לקטנים ולא היישינן שמא יאכל וישתה דאימת יום הדין עליו.

(ט) איסור רחיצה בין בחמין ובין בצונן ואפי' להושיט אצבעו במים אסור ואם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלך בטיט או בצואה או שנשף דם מחוטמו מותר לרחצם שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג ומ"מ זוהר שלא ירחץ אלא מקום המטונף בלבד.

(י) ומ"מ מותר לרחוץ ידיו בשחרית ומכרך על נט"י ולא יכוין להנאה רק להעביר רוח רעה מן הידים (ועיין בניאור הגר"א סי' תרי"ג סק"י טכ' לעיקר שאסור נרחילה ע"ש מש"כ נ"ס היחזלמי וע' נכ"א מש"כ ע"ש ע"י) וזוהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו דהא אינו מותר אלא משום להעביר רוח רעה דהוי כמלוכלך בצואה ומקום שריית הטומאה אינו רק על האצבעות בלבד (א).

(יא) אם הטיל מים ושפשף ומכ"ש כשעשה צרכיו וקינח מותר לרחוץ כל היום דהוי כמלוכלך בצואה ואם רוצה להתפלל מותר אפי' לא קינח ומ"מ נכון הדבר כשמטיל מים שישפשף להוציא נפשו מפלוגתא וכל נטילות אלו עד סוף קשרי אצבעותיו והכהנים כשעולין לדוכן נוטלין עד הפרק (ב"ר).

(יב) מי שרגליו כהות מותר לרחצם כיון שאינו עושה לתענוג.

(יג) מי שאין דעתו מיושבת עליו כלל עד שיקנח פניו במים מדינא מותר אלא שכבר נהגו להחמיר ואפי' ברחיצת העינים ומ"מ אם יש לו לכלוך ע"ג עין דינו כמלוכלך בטיט דמותר ואסור לשרות מפה במים מעיה"כ ולנגבה קצת להצטנן בו ביה"כ או להעביר על פניו דשמא לא חנגב יפה ויבא לידי סחיטה.

(יד) ההולך לדבר מצוה מותר לעבור במים.

(טו) ההולה אפי' אין בו סכנה רוחץ כדרכו וכן כלה כל ל' יום מותרת לרחוץ פניה ונ"ל שזה היה בימיהם שלא היו בכה"כ כל היום והתירו שלא תחגנה על בעלה אבל בזהמ"ז שאינו רואה אותה כל היום לא שמעתי שנוהגין להותר.

(טז) הרואה קרי ביה"כ אם לח הוא מקנחו במפה ואם כבר נתיבש רוחץ מקומות המלוכלכות בו לבד דיינו כצואה ואסור לטבול אעפ"י שרגיל לטבול בשאר ימות השנה.

(יז) אסור לאשה לטבול ביה"כ אפי' הגיע זמן טבילתה בו ביום ואפי' שלא לשם תשמיש דזה בלא"ה אסור אלא כדי שתהא טהורה אסור ואשה שלוכשת לבנים ביה"כ מותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה.

הלכות יום כפור כלל קמה

449

(יח) סיכה אסורה אפי' מקצת גופו ואפי' אינו אלא להעביר את הזוהמא ולא לתענוג אסור ואם יש בו הטטין וכ"ש חולה שאין בו סכנה סך כדרכו.

(יט) נעילת הסנדל או מנעל של עור אפי' של עץ מחופה עור אסור ויש אוסרין בשל עץ אפי' אינו מחופה עור דגם זה נקרא מנעל אבל של גמי או קש או בגד מותר דלא נקרא מנעל אלא של עור ויש להחמיר שלא לנעול מנעל אפי' מפני רפש וטיט וגשמים או שהוא בין הנכרים שהרי י"א דכל הענוים הם מדאורייתא ואם קשה לו מאוד לילך כך ברפש וטיט ילך עד פתח בהכ"נ ואז יחלוץ וישאם בידו ויטמנם בבהכ"נ ועכ"פ לא ינעול מנעל אלא סנדל בלא עקב.

(כ) כל חולה אעפ"י שאב"ס או שיש לו מכה ברגלו וכן הוהיה כל שלשים יום מותרת לנעול את הסנדל ופשיטא במקום שיש לחוש לסכנה דמותר.

(כא) מותר לעמוד על כרים וכסחות של עור כיון שאינו מנעל ומ"מ בשעת תפלת י"ה אסור לעמוד על שום דבר דנראה כמתגאה ומ"מ נ"ל באיש מצוין דמותר לעמוד על מעט עשבים להפסיק בין הקרקע.

(כב) אסור בתשמיש המטה ולכן יש לנהוג עם אשתו ככל דיני נדה ופשיטא שלא יגע בה בין ביום ובין בלילה וכ"ש שלא לישן עמה במטה אחת אפי' כשהם לבושים ולא ירבה עמה דברים.

(כג) הרואה קרי ביה"כ ידאג כל השנה ואם עלתה לו שנה מוכטח לו שהוא בן עה"ב (וע' תיקון לזה בספר חמדת הימים) (ב).

(כד) דין התינוק ותינוקת מבואר לעיל הל' תפלה כלל ס"ו. סי' י"א ברין הינוך קמון. (כה) עוברות ומניקות מתענות ככל אדם.

(כו) עוברת שהריחה מאכל וידוע שאם אין נותנין לה מה שמתאוה היא וולדה מסוכנים לכן אם אמרה צריכה אני אעפ"י שאין פניה משתנים כלל או שרואין שפניה משתנים אעפ"י שלא אמרה כלום לוחשין לה באונה שיום הכפורים הוא שלפעמים מתיישבת דעתה בזה ואם לא נתקררה דעתה בזה מאכילין אותה בזה הענין שמתחלה טובלין אצבע או כף ברוטב ונותנין לחך פיה שלפעמים בטיפה אחת מתיישבת דעתה ואם לאו נותנין לה רוטב עצמו פחות מכשיעור כדלקמן סימן כ"ט בחולה.

(כז) יולדת חוך ג' ימים לא תתענה כלל אפי' אמרה א"צ מאכילין אותה בע"כ ואומרין לה אכלי וע"ז נאמר אל הצדק הרבה (א"ר) ומ"מ יש להאכילה פחות מכשיעור כמש"כ בחולה. מג' עד ז' אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה מכאן ואילך הרי היא ככל אדם. וימים אלו אינן חושבין בהן מעת לעת שאם ילדה בז' בתשרי קודם הלילה לא חשבינן מע"ל וא"כ יה"כ הוא מע"ל ג' אפ"ה אין מאכילין אותה אם לא אמרה צריכה אני דחשבינן כל יום ויום לפי סדר הימים ואפי' נולד בז' בתשרי קודם הערב חושבין אותו ליום א' וא"כ עיה"כ הוא יום ג' ויה"כ הוא לאחר ג'. וכ"ז היינו מחמת צער לידה אבל אם היא חולה דינה לגמרי כשאר חולה. וביולדת א"צ לשאול לרופא אלא נשים אחרות הבקאות נאמנות אם אומרות שצריכה לכך.

(כח) כל אדם שהריח מאכל ונשתנו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ממנו ומאכילין אותו ממנו (ועכ"פ כשמריח ריח מאכל יזכר מאוד כל אדם שיפליט כל הרק שיצא נפיו ולא יבלע לאו נא לירי סכנה כדאיתא בכתובות ס"א ע"ב) אבל כל זמן שלא נשתנה פניו אפילו אמר שצריך לאכול אסור להאכילו.

(בט) חולה אפי' אין בו סכנה עכשיו אלא שאמר שצריך לאכול שאם לא יאכל
 יכבד עליו החולי ויסתכן (ג"ח) אפי' הרופאים אומרים אינו צריך שומעים לחולה ומאכלים
 אותו דלב יודע מרת נפשו ואפילו אם הרופאים אומרים שהמאכל זיק לו (ואע"ג דלעיל
 כלל ס"ח סי' ו' כתבתי דאם הרופא אומר שזיק לו שומעין לרופא והביאו ה"ח סי' שכ"ח סק"ז
 היינו לענין שאר רפואות דלא שייך בו לב יודע וכו' וא"כ מאי חזית דסומכת לחולה סמוך על רופא
 ואפי' בחול סומכין על רופא אבל לענין אכילה דשייך לב יודע אין בדבריו של רופא שאמר שזיק לו האכילה
 כלום ואפילו נשאר רפואות שחולה אומר שצריך לרפואה פלגית והרופא אומר אינו צריך אבל לא
 זיקה ומכ"ש כשאומר שאינו מסוכן נמוכעת הרפואה אבל תועילתו גם כזה שומעין לחולה. העתקתי
 מתשובת רמב"ם ח"א סי' ס"ז) ואם החולה אמר א"צ אם יש שם רופא בקי אפי' נכרי שאומר
 שאפשר שיכבד עליו החולי ואפשר שיכול לבוא עי"ז לסכנה אעפ"י שאינו אומר שמא
 ימות מאכילין אותו על פיו ואפי' רופא אחד אומר צריך ואחד אומר א"צ מאכילין אותו
 דהוי סכנת נפשות להקל (ואם ח' בקי יותר ע' גש"ע סי' תרי"ח ברמ"ח וי"ח ס"ק ד' ונח"ל ס"ס)
 ואם הרופא אומר שאינו מכיר החולי אין דבריו מעלין ולא מורידין מיהו אם נחלש הרבה
 עד שנראה לרוב ב"א שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו.

(ל) כשמאכילין את היולדת והחולה מניחין לפניו המאכל ואומרים לו אם יודע
 אתה שאפשר שתסתכן אם לא תאכל די מחסורך אוי תאכל עד שתבין שדי לך בכך אבל
 אם אפשר לך שלא תאכל כשיעור בפעם א' תאכל לעולם בפחות מכשיעור דהיינו באכילה
 יאכל כשני שלישי ביצה וישהה כדי אכילת ד' ביצים ולפחות כדי אכילת ג' ביצים ויחזור
 ויאכל כן ובשתיה יבדוק החולה עצמו כמה הוא כדי שישלגנו לצד א' ויראה כמלא לוגמיו
 וישתה פחות מזה מעט וישהה בין שתיה לשתיה כדי אכילת ד' ביצים או ג' ביצים ולפחות
 ישהה בין שתיה לשתיה כדי שיעור שתיית רביעית. ויש להחולה לבדוק זה מעיה"כ כמה
 הוא שיעור לוגמיו דהיינו שיכניס לחוך פיו משקין ויפליטם לחוך כלי וכן ישער מעיה"כ
 כמה הוא שיעור זמן אכילת ד' ביצים ואז יכול לאכול בראיית על האוהר.

(לא) מי שאהוו בולמוס והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימניו שעניו כהות ואינו
 יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורו עיניו.

(לב) חולה שאוכל ביה"כ אם דעתו מיושבת עליו לברך ברהמ"ז יאמר יעלה ויבא
 בברהמ"ז ואם הל בשבת יאמר ג"כ רצה ואם שכח א"צ לחזור שאינו מחויב לאכול דוקא
 פת אבל לא יקדש וא"צ לבצוע על ב' ככרות (תרי"ח).

(לג) מותר להריח ביה"כ בשמים וכיוצא בו ויזהר לברך עליהם. ואמנם כל זמן שלא
 הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולברך דהוי ברכה שא"צ. ויש אנשים שמריחים במים
 המריחים (שקורין טפיריטון אבל טפיריטוןו שאינו מריח אין מברכין עליו כלל) ואין מברכין
 עליו כלל ועושים איסור. ועוד עושין איסור שעושין קשר בטאשענטוך ושופכין עליו שפיריטון
 והנה הקשר בקצה א' הוא מלאכה דאורייתא כדאיתא בהל' שבת במלאכת קושר ומה
 שנתנן עליו שפיריטון הוא איסור בפ"ע שמולדין בו ריח ולכן צריך לזהר בזה.

(לד) סדר התפלה ידוע. וראוי לכל אדם שירשום בסידורו כי נשמטו בכמה
 סידורים רצה ומודים ויכול לבא לידי טעות וגם במוסף לא נרשם עד היכן יאמר מתפלת
 שחרית (וע' נכ"ח הגהות בסדר עבודה סי' ג' ד').

(לה) נהגין לשטוח עשבים בבהכ"ז ואין הטעם כמו שחושבין ההמון כדי לעמוד
 עליו אלא הטעם לפי שנוהגין לעשות זכר למקדש להשתחות בשעת עלינו ובאמירת
 והבהנים והעם וכו' היו כורעים ומשתחווים ולפי מנהג הנכון להשתחות בפישוט ידים ורגלים

כדין
 בלא
 כלל
 הקר
 ועכ"ל
 וגם
 יחיד
 נותן
 ש"ץ
 במק
 ברכ
 שהו
 זו"פ
 והוא
 ומת
 מן
 ברכ
 על
 מבר
 מן
 בחו
 או
 שהו
 להר
 שהו
 ואז
 ואז
 עיף
 שיני
 לעב

כדין השתחואה במקדש ובמקום שהקרקע מרוצף באבנים אסור להשתחות כן ועובר בלאו שנאמר ואכן משכיח לא תחנו בארצכם להשתחות עליה ואפי' במקום שאינו מרוצף כלל צריך להטות קצת על צדו דגזרינן אטו אבנים לכן שוטחים עשבים כדי להפסיק בין הקרקע דאו ל"ג. ואם אין לו עשבים יפסיק בטליתו או בדבר אחר (סי' קל"ח).

(לו) זמן תפלה נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה עם צה"כ ועכשיו נוהגין שממשיכין התפלה גם כלילה אך צריך לזוהר להתחיל עכ"פ בעוד יום גדול וגם יאמר החרוז היום יפנה וכו' קודם הערב שמש דאל"כ דובר שקרים (תרכ"ג).

(לז) אם חל בשבת מזכיר בה של שבת ואם לא הזכיר חוזר ובידוי לאחר התפלה יחיד אינו מזכיר של שבת וש"ץ כיון שאומר אותה נוהג בתוך התפלה מזכיר גם באחה נוהג ואם לא הזכיר הש"ץ שבת באחה נוהג א"צ לחזור אבל בשאר התפלה בין יחיד ובין ש"ץ אם לא הזכיר שבת חוזר (ע' נב"י ססי' תרכ"ג) ואם עדיין יום כהנים נושאים כפיהם במקום שנהגו אבל אם כבר חשכה אין נשיאות כפים כלילה ומ"מ אומר הש"ץ בתפלה ברכות כהנים וה"ה במנחה. ואומרים אבינו מלכנו אפי' חל בשבת ואפי' גמרו כיום כיון שהוא גמר החתימה. ובסוף הסליחות אומרים פעם א' שמע ישראל וג' פעמים בשכמל"ו וז"פ ה' הוא האלהים. ולאחר שגמר התפלה תוקעין תקיעה א' אע"פ שלא הבדילו. עדיין והוא סימן לסילוק שכינה.

(לח) צריך להוסיף מחול על הקדש מעט שימתינו מעט אחר צאת הכוכבים ומתפללין תפלת ערכית ואומרים אותה חוננתנו (תרכ"ד).

(לט) מבדילים על הכוס ואין מברכים על הבשמים אפי' חל בשבת והרוצה לעשות מן המובחר לצאת דעת האומרים לברך גם על הבשמים כשחל בשבת נ"ל דלאחר שסיים ברכת המבדיל בין קדש לחול או יברך על הבשמים ולא באמצע הברלה (ע' ח"כ אקס"ה על הט"ו) (סז).

(מ) מברכים על הנר אפי' כשחל בחול וטעם ברכה זו אינו כשאר מ"ש שאז מברכים משום שהוא נברא במוצאי שבת ולכן מותר לברך אפי' על אור שהוציא עכשיו מן האבנים וכווצא בו אבל ברכת האש ביה"כ הוא מטעם מפני שהיה אסור כל היום בתשמישו ולכן אסור לברך אלא דוקא על נר שדלק מעיה"כ או שהדליק נכרי ביה"כ לחיה או לחולה ששבת ממלאכת איסור וי"א שאין מברכין על נר של כהכ"נ ונ"ל דה"ה מה שהדליק בביתו לכבוד היום שהרי עיקרו לא נעשה להאיר אלא לכבוד היום ונוהגין להדליק נר אחר מנר זה ומבדילין על שניהם ומ"מ אם אין לו נר מותר לברך על מה שהוציא מן האבנים וידליק נר ממנו וימתין מעט שלא יהיה בעמוד הראשון שהדליק ואז יברך עליו.

(מא) אוכלים ושותים ושומחים במוצאי יוה"כ דאיתא במדרש שבת קול יוצא ואומר לכו אכלו בשמחה לחמכם.

(מב) תיקף אחר הברלה או אחר הסעודה מצוה לעסוק מעט בסוכה אם אינו עיף מן התענית כדי לקיים ילכו מחיל אל חיל.

(מג) בש"ע כתב שיש שעושים ב' ימים יה"כ אך מימינו לא שמענו משום אדם שינהוג כן דאע"ג דבכל יו"ט אנו עושים ב' ימים מספק מ"מ כיון שרוב צבור אין יכולים לעמוד בזה להתענות ב' ימים רצופים לא תקנו מספק כיון דאנן בקיאי בקביעא דירחא.